

УДК: 159.922.76-039.71:574.2

*Т.Ю. Проскуріна, Є.А. Михайлова, Г.В. Кукуруза, Н.Г. Міхановська, Т.М. Матковська,
Д.А. Мітельов, Н.М. Колотій*

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ В ЕКОЛОГІЧНО НЕСПРИЯТЛИВИХ УМОВАХ

Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків АМН України

Ключеві слова: діти, учні молодших класів загальноосвітніх шкіл, психічне здоров'я, екологічні умови

Актуальність проблем охорони психічного здоров'я підростаючого покоління, підвищення ефективності медико-гігієнічної та екологічної освіти, формування та розвиток у учнів системи ціннісних орієнтацій, знань та практичних навичок в галузі здоров'я людини обумовлені потребою суспільства в збереженні здоров'я людства в сучасних соціально-економічних та екологічних умовах [5,6,7]. В Україні екологічна ситуація в більшості промислових регіонів відрізняється крайнім неблагополуччям. Серед факторів, що впливають на виникнення психічних розладів, їхній розвиток, кількість хворих

серед населення і відповідні епідеміологічні показники, виділені наступні групи: 1) рівень розвитку психіатричної допомоги, принципи її організації; 2) внутрішні умови розвитку хвороби; 3) соціальні фактори; 4) природне антропогенне середовище. Клінічно доказано, що стан здоров'я дітей (паспорт здоров'я дітей) виступає об'єктивним сумарним індикатором впливу екологічних факторів дитячого закладу на стан здоров'я дошкільників [1,2,3,4].

Роль навколишнього середовища як причину психічних розладів або посилюючого їх фактора поки не з'ясовано.

Матеріал та методи дослідження

Метою дослідження було вивчення стану психічного здоров'я учнів перших класів загальноосвітніх шкіл, які мешкають в різних екологічних умовах. В основу дослідження був покладений певний комплекс методів, що включав, насамперед, клінічні та психологічні, як основні в психіатричній практиці: а) клініко-психопатологічний; б) визначення сомато-неврологічного

статусу; в) частково стандартизоване інтерв'ювання педагогів і учнів 1-х класів; г) медико-психологічне анкетування із застосуванням стандартизованої картки реєстрації основних складових компонентів психічного здоров'я школярів; д) інтерв'ювання батьків; е) санітарно-гігієнічна характеристика міст проживання учнів (м. Жовті Води і м. Чугуїв).

Результати дослідження та їх обговорення

По показникам забруднення навколишнього середовища Донецько-Придніпровський регіон знаходиться на першому місці в Україні. Серед забруднюючих чинників навколишнього середовища значне місце займають важкі метали. До групи важких металів входить понад 40 елементів з великою атомарною масою і відносною щільністю більше шості (свинець, ртуть, кадмій, молібден, срібло, олово, ніобій, сурма, телур, барій, вольфрам, талій та інші). Особливої уваги заслуговує радіаційне забруднення: аварія на Чорнобильській АЕС, іонізуюче випромінювання, радіонукліди. В багатьох регіонах Дніпропетровської області (особливо місто Жовті Води) уранодобувна та переробна промисловість при-

звели до радіаційного забруднення навколишнього середовища. Як наслідок, зростання імунодефіцитних станів, аутоімунних захворювань, онкопатології, несприятливого перебігу вагітності та пологів. Територією для дослідження було обрано місто Жовті Води Дніпропетровської області з розвинутою уранодобувною та переробною гірничою промисловістю. За вибірковими даними Українського наукового центра радіаційної медицини (м. Київ) у 42 % обстежених домів у м. Жовті Води еквівалентна рівноважна об'ємна активність радону перевищила регламент (100 Бк/м) для будівель, які експлуатуються. Комплексне клініко-психопатологічне обстеження учнів 1-х класів загальноосвітніх

шкіл установив благополучний стан психічного здоров'я в 1/3 школярів (31,3±4,6) % м. Жовті Води і у 1/2 школярів (45,1±4,9) % м. Чугуїв.

Частково стандартизоване інтерв'ювання педагогів виявило ряд особливостей, що відбивають адаптованість або неадаптованість дитини в школі.

Стомлюваність (28,4±4,5) %, відволікаємість (36,3±4,7) % у групі досліджуваних школярів м. Чугуїв варто розцінювати як прояву соматогенної астенії в зв'язку з частими простудними захворюваннями, що вимагає подальшого заглибленого аналізу причин імунологічної недостатності в даному регіоні. Клініко-психопатологічне обсте-

ження виявило ряд особливостей у домінуванні тих чи інших скарг астено-невротичного характеру. У таблиці 1 представлено порівняльну частоту скарг дітей обстежуваних регіонів.

Дослідженнями встановлена наявність скарг на головні болі (44,1±4,9) %, стомлюваність (45,1±4,9) %, плаксивість (35,3±4,7) % у більш 1/3 дітей, що проживають у м. Жовті Води. Слід зазначити, що плаксивість, яка свідчить про виснажливість ЦНС і про можливий зв'язок з органічною церебральною патологією резидуального генезу, у два рази частіше відзначалася в дітей з м. Жовті Води в порівнянні з дітьми з м. Чугуїв: (35,3±4,7) % і (18,6±3,8) %, відповідно.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика скарг дітей, що проживають у м. Жовті Води і м. Чугуїв

Основні скарги	м. Жовті Води		м. Чугуїв	
	N= 102	%±m	N=102	%±m
Головні болі	45	44,1±4,9	40	39,2±4,8
Зниження пам'яті	21	20,6±4,0	28	27,4±4,4
Швидка стомлюваність	246	45,1±4,9	41	40,2±4,8
Труднощі в навчанні	36	35,3±4,7	33	32,3±4,6
Емоційні порушення	32	31,4±4,6	35	34,3±4,7
Плаксивість	36	35,3±4,7	19	18,6±3,8

Обкреслені симптомокомплекси, що складають порушення психічного здоров'я і нозологічні форми граничної психічної патології, мали місце в (68,6±4,6)% учнів 1-х класів, що проживають у м. Жовті Води, що вірогідно частіше ($p < 0,05$), чим в учнів 1-х класів, що проживають у м. Чугуїв (54,9±4,9)%. Однак, варто констатувати, що виражена психопатологія в загальній структурі захворюваності в дітей, що проживають у м. Жовті Води, склала (46,0±4,9) %, а в дітей, що проживають у м. Чугуїв – (22,0±4,1)%. Різні порушення психологічного розвитку виявлені в 21 (20,6±4,0)% школяра 1-ї групи і у 16 (15,7±3,6)% школярів 2-ї групи. У структурі даного класу істотних розходжень у домінуванні тих чи інших порушень у залежності від місця проживання не виявлено.

Вірогідно частіше були виявлені розлади з класу F9 – поведінкові й емоційні розлади, що починаються в дитячому віці. Серед них порушення активності уваги, що формують порушення шкільної адаптації, вірогідно частіше

($p < 0,001$) були виявлені серед дітей, що проживають у м. Жовті Води: (22,5±4,1)% і (5,9±2,3)%, відповідно.

Неврологічні стигми у виді розсіяної неврологічної мікросимптоматики, різні маркери дизембріогенезу були виявлені вірогідно частіше ($p < 0,01$) у середовищі дітей, що проживають в екологічно напруженій зоні – м. Жовті Води ((47,0±4,9)% і (29,4±4,5)% відповідно). На наявність церебральної передиспозиції і церебрально-органічної патології вказує наявність синдрому лікворної гіпертензії, що зустрічається майже в два рази частіше в 1-ї групі досліджуваних школярів, чим у 2-ї групі: (15,6±3,6)% і (9,8±2,9)% відповідно. Різні порушення в соматичному статусі виявлені майже в половині дітей як 1-ї, так і 2-ї групи: (49,8±4,9)% і (42,1±4,8)% відповідно. Однак, виявлені істотні розходження в структурі соматичної патології. Так, серед дітей, що проживають у м. Жовті Води, виявлені вірогідно частіше хронічні рецидивні бронхіти, рецидивні пневмонії –

(26,5±4,3)%, уроджений порок серця - (4,9±2,1)%, хронічний лімфогрануломатоз - (1,9±1,3)%. У дітей, що проживають у м. Чугуїв, соматична патологія була переважно представлена частими простудними захворюваннями (23,5±4,2)%, функціональними кардіопатіями (4,9±2,1)%, дискінезією шлунково-кишкового тракту (13,7±3,4)%.

Заключення: Таким чином, питома вага порушень психічного та соматичного здоров'я у

учнів молодших класів загальноосвітніх навчальних закладів, які мешкають в екологічно несприятливих умовах навколишнього середовища, дуже значна. Рання діагностика порушень психічного здоров'я дітей молодшого шкільного віку забезпечить психічну та соціальну адаптацію в динаміці навчального процесу. Індивідуально диференційовані програми психопрофілактики забезпечать охорону психічного здоров'я підростаючого покоління.

Т.Ю. Проскурина, Э.А. Михайлова, А.В. Кукуруза, Н.Г. Михановская, Т.Н. Матковская, Д.А. Мителев, Н.Н. Колотий

ПСИХИЧЕСКОЕ ЗДОРОВЬЕ УЧЕНИКОВ МЛАДШИХ КЛАССОВ, ПРОЖИВАЮЩИХ В ЭКОЛОГИЧЕСКИ НЕБЛАГОПРИЯТНЫХ УСЛОВИЯХ

Институт охраны здоровья детей и подростков АМН Украины

Определена структура психических расстройств учеников первых классов, проживающих в разных экологических условиях. (Журнал психиатрии и медицинской психологии. — 2004. — № 4 (14). — С. 110-112)

T.Y. Proskurina, E.A. Michailova, A.V. Kukuruza, N.G. Michanovskaya, T.N. Matkovskaya, D.A. Mitelev, N.N. Kolotiy

PSYCHIC DISORDERS OF THE FIRST YEAR PUPILS, WHO LIVE IN THE DIFFERENT ECOLOGY ENVIRONMENT

Institute of Children and Adolescents Health Care of the AMS of Ukraine

The structure of a psychic disorders of the first year pupils, who live in the different ecology environment defined. (The Journal of Psychiatry and Medical Psychology. — 2004. — № 4 (14). — P. 110-112)

Література

1. Буторина Н.Е., Жаков Я.И., Буторин Г.Г. Комплексная оценка здоровья младших школьников в экологически напряженной зоне // Охрана психического здоровья детей и подростков: Материалы IV конгр. педиатров России. — М., 1998. — С.97-99.

2. Состояние нервно-психического здоровья детей, проживающих в условиях Севера Забайкалья / Г.А. Гольцваница, Г.И. Бишарова, О.М. Прокопенко, О.И. Ширяева // Охрана психического здоровья детей и подростков: Материалы IV конгр. педиатров России. — М., 1998. — С.16-17.

3. Грицинская В.Л., Евдокимова Е.М. Анализ факторов относительного риска у детей с трудностями школьного обучения // Охрана психического здоровья детей и подростков: Материалы IV конгр. педиатров России. — М., 1998. — С. 38-39.

4. Комиссарова И.А. Охрана внутренней среды организма как основа формирования психического здоровья // Охрана

психического здоровья детей и подростков: Материалы IV конгр. педиатров России. — М., 1998. — С.44-45.

5. Кунст А.Е., Макенбах Д.П. Измерение различий в состоянии здоровья, обусловленных социально-экономическими факторами. ВОЗ // Европейское региональное бюро. — Копенгаген, 1991. — С.58.

6. Лавриненко Г.В., Болдина Н.А., Лабодаева Ж.П. Динамика умственной работоспособности и адаптации к нагрузкам у школьников, подвергавшихся радиационному воздействию // Охрана психического здоровья детей и подростков: Материалы IV конгр. педиатров России. — М., 1998. — С.68-69.

7. Михайлова С.А. Зависимость нервно-психического здоровья детей от состояния окружающей среды и влияния социальных факторов // Охрана психического здоровья детей и подростков: Материалы IV конгр. педиатров России. — М., 1998. — С.19-20.

Поступила в редакцию 16.05.2004